

Monumentnummer*: 514006

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **29 augustus 2005**
Kadaster deel/nr **82693/94**

Woonplaats* **Jelsum** Gemeente* **Leeuwarden** Provincie* **Fryslân**

Locatiennaam **Jelsum** Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente* **Jelsum** Sectie* **E** Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
561

Omschrijving**

Onderdeel 1

Omschrijving

Het HOOFDGEBOUW is gelegen op het noordwestelijke eiland. Aan de zuidzijde en deels aan de westzijde is dit eiland versterkt met een kademuur. De hoofdmassa van het gebouw bestaat uit twee delen, die een L-vormige plattegrond vormen. De twee armen omsluiten een bescheiden, min of meer vierkante huisplaats die aan de twee andere zijden aan de gracht grenst. Het oudste deel is in aanleg het huis dat Pieter Camstra omstreeks 1538 liet herbouwen. Het jaartal 1538 is op basis van dendrochronologisch onderzoek verkregen. Het gaat om de oostwest geprojecteerde vleugel waarin zich de voordeur bevindt. Waarschijnlijk werd bij de herbouw gebruik gemaakt van de oudere 13de en 14de eeuwse fundamenten. In zijn oudste vorm wordt de state gerekend tot het type van de zaalstins. Het bestond uit een kelder, twee bouwlagen en een kap tussen topgevels. Aangenomen wordt dat de oriëntatie van het huis oorspronkelijk naar het noorden was gericht, naar de kerk en het dorp. In deze gevel bevindt zich ook nog de middeleeuwse deurpartij. In de loop van de 16de eeuw zijn er verscheidene aanbouwen aan dit oorspronkelijke bouwdeel aangebracht. Het oudste hiervan is de aanbouw tegen de noordgevel. Ook werd de zuidvleugel gebouwd en vervolgens in 1633 nog eens belangrijk vergroot. Deze zuidvleugel is loodrecht op de oude vleugel geprojecteerd, waardoor de L-vormige plattegrond is ontstaan. In deze toestand is het huis bekend van een tekening van J. Stellingwerf uit 1722. In de late 17de eeuw (1699 ?) werd een keukenaanbouw gerealiseerd tegen de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

oostgevel van de hoofdvleugel. Vermoedelijk kort na 1791 heeft de state enige modernisering ondergaan. De kruisvensters werden vervangen en vergroot tot schuifvensters. Ook kwamen er nieuwe vensters bij. De keukenaanbouw tegen de oostgevel werd vergroot en de indeling van het huis wijzigde. In 1814 vond een ingrijpende wijziging plaats door het slopen van de verdiepingen van de beide vleugels. Een belangrijk deel van de voorgevels werd beklampt en in de 18de-eeuwse kozijnen werden Empire vensters gezet. De noordelijke aanbouw werd grotendeels vernieuwd. In de tweede helft van de 19de-eeuw en in de eerste decennia van de 20ste eeuw vonden er nog enkele ondergeschikte wijzigingen aan de state plaats. Het uitgangspunt van de restauratie van 1998-1999 was conserverend herstel van de historisch gegroeide situatie.

Tegenwoordig vertoont de state zich als volgt: De hoofdvleugel bestaat uit kelders, één bouwlaag en een zadeldak tussen topgevels. De middeleeuwse oorsprong vertoont zich nog in het metselwerk van de kelders waarin o.a. kaarsnissen en schietgaten zijn aangebracht. Ook in het muurwerk van de west- en noordgevel is het middeleeuwse metselwerk zichtbaar. Bovendien is in de noordgevel de oorspronkelijke gemetselde gedrukte spitsboogvormige deurnis nog aanwezig. De voorgevel is in 1814 bekleed met rode baksteen. Een gevelsteen naast de huidige voordeur herinnert aan deze modernisering. De gevel is niet symmetrisch, maar heeft links drie vensters en rechts de voordeur, in een van oorsprong 18de-eeuwse omlijsting van pilasters met hoofdgestel. In de achtergevel bevinden zich naast de genoemde middeleeuwse deurpartij twee vensters. Het westelijke deel van de noordgevel gaat schuil achter de in oorsprong 16de-eeuwse aanbouw. Deze is aanbouw is bij de restauratie van 1998-1999 volledig afgebroken en opnieuw opgebouwd. Loodrecht op de voorgevel staat de zuidvleugel van omstreeks 1633. Deze bestaat uit één bouwlaag en een schilddak. De beide lange gevels vertonen een onregelmatige vensterindeling met door roeden verdeelde schuiframen. De west- en zuidgevel van deze vleugel zijn in 1814 van een klamp voorzien. In de buitenhoek van de twee bouwdelen is tegen de oostgevel van de oudste vleugel omstreeks 1699 de keukenaanbouw gerealiseerd. Deze bestaat uit één bouwlaag met een lessenaarsdak. In de 18de eeuw is dit bouwdeel aan de noordzijde vergroot. De vensters zijn in de 19de en 20ste eeuw vernieuwd. In het interieur van de state worden afwerkingen en details uit verschillende eeuwen aangetroffen, waaronder fragmenten van goudleerbehang, beschilderd behang, stucdecoratie en betimmeringen. Tijdens de restauratie van 1998-1999 zijn bovendien oude afwerkingen teruggevonden, waaronder veel bouwbeeldhouwwerk in zandsteen, zoals lijsten en zeldzame gipsen beelden van kariatideachtige figuren, die uit de periode 1590-1620 dateren.

Waardering

Het HOOFDGEBOUW is van belang:

- vanwege de middeleeuwse oorsprong;
- vanwege de nog herkenbare oudste vorm als zaalstins;
- vanwege de gaaf bewaarde, historisch gegroeide situatie van exterieur en interieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Kasteel, buitenplaats

Functie

Landhuis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument